

súlyozó, rendszerező irány híve. Álláspontja azonban nem azt jelenti, hogy nincs tekintettel a különböző szellemi áramlatokra. A szükséghez képest mindig utal rájuk, csak nem oly kizárólagossággal, mint egyes metafizikai irányok kisebb, tanulmány szerű kísérleteiben tapasztalható. Ez azonban a jelen esetben nemcsak hogy nem baj, hanem egy teljesség dolgában *elsőnek* tekinthető összefoglalástól nem is kívánható. Egyelőre elégedjünk meg annak megállapításával, hogy mink van, mit tudunk róla és mit ér; aztán jöhet a még szélesebb körre pillantó szintézis. Addigra talán az újabb irányok bizonytalanságai is megszűnnek. Hiszen a legdivatosabbnak egyik cikkírója nem régiben vallotta be, hogy az új iránynak még szabatosan megfogalmazott elmélete sincs; másfelől az is ismeretes, hogy a legutóbbi Budapesten tartott első nemzetközi irodalomtörténeti kongresszus résztvevői sem tudták a vitás pontokat kiegyenlíteni.

Közben ne feledjük, hogy a még Toldy Ferentől vállalt kezdemény annyi évtized leforgása óta csak most talált méltó folytatóra; pedig a vállalkozást az erre illetékesek már 1871-ben oly fontosnak tartották, hogy javaslatukra az országgyűlés négyezer forint évdíjat szavazott meg a jeles tudósnak nemzeti ajándékkul és nyilván azért, hogy egész erejét a kitűzött feladatnak szentelhesse.

Ily körülmények között valóban csak hálás elismeréssel vehetjük tudomásul, hogy a maga nemében eddig legteljesebb s a magyar tudományosságra nézve felbecsülhetlen értékű rendszerezés egy lépéssel ismét közelebb jutott a befejezéshez: újabb dicsőségére nemzeti kultúránknak és újabb levéllel gazdagítva szerzője koronáját.

V. M.

Magyar legendárium. Eredetiekből fordította *Tormay Cecilia*, fametszetű képekkel *Molnár C. Pál* díszítette. Budapest, Egyetemi nyomda, 1931. 4°, 134 l. — Oly kevésszer történik meg, hogy könyvek belseje és külseje ideális összhangba kerüljön egymással. Habent sua fata libelli: ez az öreg mondás nemcsak a foliánsok vándorlására vonatkozik, hanem őrt áll azoknak keletkezésénél is. Kincses mondatok, lelkettestet üdítő sorok olykor durva papírról, nyers betűk ablakából tekintenek az olvasóra, míg selejtes, vásári gondolatokat pompázó burokhöz segít a kiadói önkény. A tündéri szép királykisasszony rongyokba burkoltan gubbaszt, de a gonosz mostoha arannyal átszótt brokátban kevélykedik.

Tormay Cecilia Magyar legendáriuma is Hamupipőke volt első kiadásában. Ám az írott betű szépsége néha eredményesen követeli jogait. Így történt, hogy a széles körökben való terjesztésre szánt, olcsóbb kiadás mellett most egy másik is napvilágot látott s ezzel az új, remekbe készült

művel kapcsolatban valóban szó lehet a belső és a külső ideális összhangjáról.

Idestova ezer esztendő távolába visznek vissza a megújított betűk. A legendák ájtatosan rótt, tiszta sorai mögül az alakuló Magyarország körvonalai tetszenek ki. Látjuk az első szent királyt, akit a kései Pelbárt atya kicsinytestűnek, de nagylelkűnek nevezett. Feljegyezték róla, hogy sohasem mosolygott, hisz dolga elmondhatatlanul sok, gondja emberfeletti nagy volt. Egyházi és világi organizáció az ő szavára nőtt ki a földből, néki kellett a pogányság futóhomokját a hit ákacosával megkötni. Kemény, markáns alakja mellett, mely a román katedrálisok zord gonddal faragott apostolaira emlékeztet, fiának lehelletfinom kontúrjai halványabbak. Az égő munka, a térítés és térítő viaskodás idején Szent Imre lénye szinte valószínűtlennek tűnik inkább fel, a középkor őszének kolostorokban ájtatoskodó, realitásoktól elszabadult, átszellemült barátaira emlékeztet. Harmadiknak a velencei barát csatlakozik hozzájuk,

Gellért, a «kis mérges olasz ember, tele jóssággal, ésszel és lelkesedéssel». S a három fényes csillagot az emberi nagyság s a típusbeli változatosság mélydús sorozata veszi körül. Ott van Gizella, a jóságos királyné, ki a veszprémvölgyi görög apácákkal aranytól súlyos egyházi ruhákat hímez, a Bakonybélen dolgozó thüringiai Günther vagy Bonipert pécsi püspök, akit a messi Chartres-ban lakó Fulbert tanult, példás embernek nevezett s a Zobor hegyén lakozó lengyel paraszt, Zoerard, a nagyhirű remete.

Ezzel az idővel, ezekkel az emberekkel ismertet meg a Magyar legendárium, mely mintha kézenfogva vezetne a kolostorablakhoz, hogy kitekintsünk rajta az erdők sűrűjébe, a virágos vadonba. Szent István király vonul seregével az ablak alatt, mellette Hunt és Pázmán vitéz táncoltatja lovát, csatába mennek Koppány, a tar Szerind fia ellen. Vagy talán béke idején a sápadt Szent Imre lovagol arra, amint kíséretével vadászni indul. Éjjel kocsizörgés hallik, Szent Gellértet rázza a szekér, ki tudja, keresztelni megy-e, vagy a pesti rév felé igyekszik, hogy elnyerje a vértanuság palmaágát.

A Magyar legendárium írói, kiket az előszó oly találóan nevez eltakart arcú névtelen barátoknak, évszázados messzeségű írásaikban is frissek, izesek, érdekesek. Önmarcangoló kritika és spekuláció nem törli le gondolataik himporát, írásuk darabos és egyenes, mint némely igaz ember beszéde. Tormay Cecilia kiváló munkát végzett azzal, hogy magyar nyelven megszólaltatta az ódon szövegeket; hogy mily nagy munka volt ez, azt csak azt tudja méltányolni, aki valaha romlott latin-ságú középkori szövegek fordítását megpróbálta. Különösen szerencsés óvatos archaizálása, mely mindig régi magyar szövegek megfelelő analógiái alapján áll, nem esik azokba a szertelenségekbe, melyek ilyféle műveket olykor olvashatatlaná, illetve kisilla-

bizálhatatlanná tesznek. Nemesveretű és zengzetes magyar nyelv az, amelyen megszólal, a régiség úgy díszíti, mint régi zománcos aranykelyhet a vörösen égő patina.

Molnár C. Pál fametszeteinél keressve sem lehetett volna jobbakat találni a mű illusztrálására. Külön meg kell említeni, hogy ezek a fekete-fehér képecskék tudatosan anakronisztikusak, ami külön bájít ad nekik. Szent Gellért püspöksüveggel a fején alszik az ágyban, a történetek nagy része akkor még ismeretlen gótikus interieurokban játszódik le. Szabad volt megtennie, mint ahogy a régi festők sem törődtek a történelmi hűséggel. Molnár C. Pálnak a hangulat minél mélyebb és tisztább kifejezése a fontos.

A könyv szövegével, illusztrációival, szellős tükrével, sárgás papírával, pirosan nyomott iniciáléival, szép betűivel, mesteri tipografiájával és archaizáló félpergamentkötésével az utóbbi évek legszebb magyar könyve.

G.

Kozma Miklós: Egy csapattiszt naplója. (Révai-kiadás.) — A gazdag háborús irodalomnak szembeötlő hiánya volt eddig, hogy csapattiszt nem írt még könyvet a háborúról. Sokan hangsúlyozták Kozma Miklós úttörő érdemét ezért bírálói közül. De az irodalmi bíráló szemében elsősorban az a fontos, jó-e a könyv, nyert-e vele az irodalom? Mindegy, ki írta, milyen minőségben írta; jót teremtett-e, erre kell felelnünk. Aki élete legmozgalmasabb szakaszában, örökös halálharcban így papírra veti érzéseit, ennyi tisztánlátással, önuralommal, ilyen stílus-készséggel és a tartalmi bőség ekkora változatosságával ír, az *adott* az irodalomnak és nevet emel magának. Harminckét harctéri notesz feljegyzéséből alakult ki Kozma Miklós harminchatíves pompás könyve, mely akár történelmi kútfőnek is használható lesz, annyira átfogja az egész világ-